

УДК 378.091.64:37.013

Каплінський В. В. Якість підручників і посібників як важливий чинник професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки / В. В. Каплинский // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. – Сер.: Педагогіка і психологія. – Вип. 53. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2018. – С.100-107

ЯКІСТЬ ПІДРУЧНИКІВ І ПОСІБНИКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

Каплінський В. В., канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки і професійної освіти ВДПУ імені Михайла коцюбинського

Постановка проблеми. Розпочну з діалога зі студентом після його першого знайомства з педагогікою. Перша лекція з педагогіки виходила за рамки традиційних академічних лекцій, була живою, зацікавила, дала поштовх до більш близького знайомства зі змістом нової дисципліни, провідної в педагогічному навчальному закладі. Після лекції студент проходив повз книжний кіоск і побачив на вітрині посібник «Педагогіка»: на яскравій обкладинці були зображені усміхнені юні обличчя студентів з навчальною літературою. Максим (так звали студента) без будь-яких вагань зразу ж придбав книгу.

Після наступної лекції з педагогіки, під час перерви, хлопець підійшов до мене з книжкою в руках. «Зміст першої лекції, – сказав він, – викликав інтерес до педагогіки і спонукав мене купити цю книжку. Я з нетерпінням хотів продовжити спілкування з цією дисципліною вдома. Тепер підійшов до Вас, щоб сказати про своє розчарування. Тут абсолютно інша педагогіка: набір сухих положень, схем і важкий для сприйняття стиль. Так, мені дуже сподобався зміст першої лекції, а потім сподобалась солідна обкладинка посібника, я загорівся і згас». Студент не розчарувався в педагогіці, ні. Його інтерес і далі розвивався. Він розчарувався в першій книзі з педагогіки, яка потрапила до його рук.

Для кого ми пишемо підручники і посібники? Чому їх стиль, як правило, не простий і доступний, а наукоподібний, який не приваблює студента, а відлякує? Чому так часто доводиться спостерігати, що той інтерес до педагогіки, який виникає в студентів після перших лекцій, зникає, як тільки вони відкривають академічний підручник з педагогіки, готуючись до першого семінару?

Якщо наукові статті, монографії розраховані на науковців, на молодих дослідників, то підручники і посібники адресовані в першу чергу студентам. І на їх зміст ми маємо дивитись не лише очима програми, очима наших колег-науковців, а й очима тих, на кого вони орієнтовані.

Ознакою життєспроможності будь-якої науки є здатність оновлюватися, розвиватися. Ця властивість притаманна й педагогічній науці, на засадах якої відбувається підготовка фахівців освітньої сфери України, зокрема майбутніх учителів та викладачів вищих навчальних закладів. Динаміка трансформаційних процесів у сучасному суспільстві ставить все нові і нові завдання перед сучасною системою освіти. Одне з найважливіших завдань є оновлення навчально-методичної бази, без якої унеможлиблюється ефективність розвитку професіоналізму сучасного педагога. Реформування української освіти з її прогресивними змінами в змісті навчальних програм, методик навчання не буде результативним без реформування підручників і приведення їх у відповідність з викликами сучасності. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів буде успішною лише за умови наявності глибоких за змістом, проблемних, цікавих і сучасних підручників та посібників, оскільки вони є основним джерелом інформації, за допомогою якого відбувається формування загальнопедагогічних компетенцій майбутніх фахівців. З одного боку, освітні підручники та посібники нового покоління мають бути відображенням досягнень педагогічної науки, практики, методики викладання у вищій школі, з іншого боку, за своїм змістом і формою вони мають відповідати сучасним вимогам, європейським та

міжнародним стандартам, бути цікавими, зрозумілими, самодостатніми і зручними для користування в процесі навчальної діяльності.

Однак не завжди і далеко не кожен викладач вищої школи тримає руку на пульсі сучасності. Зазвичай прийняття і впровадження підручників і посібників нового покоління, як і будь-яких інших інновацій, справа не проста, оскільки інертність, опір новому і незвичному, супротив прогресивним змінам закладено в саму природу людини. Долати стереотипи допомагає рішучість, переконливість у необхідності змін, наявність власної конструктивної позиції та орієнтація на результативність.

Аналіз досліджень і публікацій із проблематики. В працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців визначено загальнотеоретичні вимоги щодо створення сучасного підручника: В. Андрущенко, В. Бейлінсон, В.Беспалько, Д. Зуєв, І. Лернер, О. Хуторський та інші. Особливості процесу створення підручника для вищої школи знайшли своє відображення в дослідженнях А. Бесараб, О. Гречихіна, В. Лізвінського, М. Тупальського та ін. Науково-практичні аспекти створення і застосування електронного підручника для середньої та вищої школи відображені в наукових роботах Л.Білоусової, Л. Гризун, О. Гриценчук, В. Дудки, О. Жосана, О. Карпенко, Т.Коваль та інших.

Мета нашої статті полягає в загостренні уваги до проблеми сучасного підручника та посібника і шляхів її розв'язання, а також в ознайомленні небайдужих до педагогіки з окремими сучасними посібниками з дисциплін педагогічного циклу, що виходять за рамки традиційних.

Виклад основного матеріалу. Багаторічний досвід викладання дисциплін педагогічного циклу свідчить: якщо пропонований студентам зміст не викликає суб'єктивного, життєвого інтересу, то він, як правило, не викликає і навчального інтересу. А вивчення педагогіки має характер лише зовнішньо мотивованого або ж зовсім немотивованого процесу.

Коли викладач педагогічних дисциплін дивиться на їх зміст не тільки „очима програми”, а перш за все „очима самих студентів” як майбутніх учителів та батьків, засвоєння педагогіки перестає бути суто пізнавальним процесом, стаючи особистісно значущим. У цьому плані доречно було б згадати Д.Карнегі та його „принцип суниці з вершками”: „Мені подобаються суниці з вершками, а риба любить черв'ячків. Але коли я йду на рибалку, я думаю не про те, що я люблю, а про те, що любить риба”. І дійсно, як стверджував Є. Ільїн, „здоровий розум... будь-якими способами чинить опір абстрактному знанню, яке ні сьогодні, ні завтра, ні тут, ні там ніяк себе не виявить”.

Як і в процесі фізичного розвитку людини, її організмом може бути засвоєна лише їжа з цінними мікроелементами, а не та, яка лише заповнює шлунок, так і „прорости в особистість” і стати регулятором її діяльності зможуть тільки ті знання, які набудуть особистісного суб'єктивного сенсу.

Мова йде не про підлаштовування до смаків студентів, пристосування до них, а про наповненість визначених програмою тем життєво значущим змістом, орієнтацією на його **якісну** характеристику, змістом, який би хвилював, спонукав до роздумів, самоаналізу. Тим часом процес вивчення педагогіки нерідко перетворюється в засвоєння одних і тих самих „готових формул” і нагадує процес вивчення літератури, про який писав В.Тендряков у повісті „Ніч після випуску”: „Сорок років одні і ті ж самі готові формули. Вся література – набір сухих формул, які неможливо ні любити, ні ненавидіти. Література, яка не хвилює, – вдумайтесь ! Це така ж сама нісенітниця, яка скажімо, піч, яка не гріє, ліхтар, який не світить”.

Запам'ятались слова ще одного студента: „Таке враження, що підручник з педагогіки, за яким я готувався до семінару, написаний спеціально для головного болю”. На жаль, такі підручники продовжують видаватися і тепер. Покращується їх зовнішній вигляд, соліднішають обкладинки, однак при знайомстві з їхнім змістом інтерес до педагогіки замість того, щоб

посилюватись, знижується, про що свідчать відгуки не тільки студентів, а й самих викладачів педагогіки.

Однак надзвичайно тішить те, що серед нового покоління книг з педагогіки нарешті з'являються навчальні посібники, автори яких відходять від усталених стереотипів і шаблонів, декларативності, зайвого схематизму, описовості та закладають в них зміст, який має неабиякі потенційні можливості для реалізації освітньої, розвивальної та виховної функцій педагогіки, формування інтересу до неї. Вони не лише відповідають змісту навчальних програм, принципу науковості, віковим і психолого-педагогічним вимогам, але й мають особистісну орієнтованість. Пріоритетом авторів є не вміст якомога більшої кількості інформації, а можливість мотивувати, розвивати педагогічні здібності, інтелект, досвід творчої діяльності і методичну компетентність, таку важливу для успішної професійної діяльності. Звернемось до окремих навчальних посібників нового покоління, які відповідають вимогам сучасності, а новаторський підхід до формування їх змісту – одна з причин того, що вони вийшли на лідерські позиції.

Мова йде про наукові видання Т.Туркот «Психологія і педагогіка вищої школи в запитаннях і відповідях» та «Педагогіка вищої школи». Науковість змісту, точність, доступність викладу, чіткість формулювання визначень, ідей, точна й доступна мова тексту, чіткий розподіл навчального матеріалу за розділами і параграфами – основні ознаки посібників Т. Туркот. Для прикладу наведемо назви деяких параграфів [міні-модуля 3.5. посібника з психології і педагогіка вищої школи, що має назву «Інноваційні технології та методи навчання»](#): *Групові тренінги. Мозкова атака. Метод синектики. Метод вільних асоціацій. Методика проведення дидактичної гри. Ділова гра "новий керівник". Сценарій гри "термінологічне доміно". Синанон-метод як засіб підготовки до професійної діяльності в системі "людина-людина". МікрОВикладання. Метод кейсів (вирішення практичних проблем). Метод*

"коло ідей". "Акваріум". Розігрування ситуацій у ролях. Метод "ток-шоу".
Метод "ажурна пилка".

Зручна для засвоєння форма подачі матеріалу в посібнику А.Кузмінського «Педагогіка у запитаннях і відповідях», зміст якого включає 26 тематичних блоків запитань і відповідей. У посібнику «Вступ до педагогічної професії» Г. Мешко до кожної теми підбрані педагогічні ситуації, педагогічні задачі, а також скарбниця думок, що є важливим для мотивації початківця до вивчення педагогіки.

Окремо слід сказати про педагогічний посібник І. Беха «Психологічні джерела виховної майстерності», в якому розкривається інноваційна технологія педагогічного умовляння, зорієнтована на оптимальну реалізацію розвивального потенціалу вихованця. Про сучасні підходи до виховання, що базуються на глибоких психологічних джерелах, також свідчать назви параграфів, окремі з яких наведемо: *Формула морального шляху у виховному процесі. Моральна мужність у особистісному становленні вихованця. Особистісні надбання вихованця як критерій його суспільної затребуваності. Спроможність вихованця протистояти спотвореним моральним судженням групи. Позичіі «Я — сильний», «Я — слабкий» у поведінці вихованця. Негативні очікування як подразники емоційного стану вихованця.*

Не можемо залишити поза увагою навчальний посібник „Педагогіка” В.М.Галузняка, М.І.Сметанського, В.І.Шахова. Як не дивно, але саме ті теми, які навіюють нудьгу на студентів в інших підручниках, у названому посібнику читаються з інтересом, а викладені в них теоретичні положення та рекомендації стають керівництвом до практичних дій. Це, наприклад, теми „Процес виховання”, „Методи виховання”, „Особливості виховання дітей з відхиленнями у поведінці” та ін. Посібник насичений ілюстративним матеріалом, який має виховний потенціал (педагогічні ситуації, фрагменти художніх творів, притчі) і допомагає побачити та оцінити значущість педагогічної теорії, її роль і місце не тільки у професійній діяльності педагога, а й у житті в цілому. Вдало підібрані для лабораторних занять педагогічні ситуації є не тільки „теоретично навантаженими”, а і водночас спрямованими на розвиток педагогічного мислення та емоційної сфери майбутніх учителів.

Останнім часом в Україні активно створюються і запроваджуються мультимедійні навчально-ігрові посібники, які можна розподілити на три групи: 1) навчальні посібники з елементами гри для підсилення інтересу до їх змісту; 2) розвивальні посібники, що сприяють пізнавальному розвитку і спонукають до самостійної творчої діяльності; 3) посібники з діагностичними іграми, що застосовуються для виявлення рівня розвитку розумових здібностей, пам'яті, уваги, які в основному використовуються фахівцями для рішення специфічних задач, зокрема в процесі роботи з обдарованими учнями та у корекційній педагогіці [2, 25]. Застосування подібних посібників поширено і в вищих навчальних закладах.

Ефективність процесу впровадження таких посібників обумовлюється наступними чинниками: створення ситуації успіху; посилення емоційного впливу на студентів; стимулювання суб'єктної позиції студентів у

навчальному процесі, використання їхнього життєвого досвіду; образність навчального матеріалу; використання диференційованих завдань (індивідуальних і групових); взаємодія на засадах діалогу та співпраці.

Наведемо кілька фрагментів навчального посібника «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» [1], форму і зміст якого ми намагались

привести у відповідність з сучасними вимогами. Головна його мета – мотивувати студентів, переконати їх у життєвій та практичній значущості виховної компетентності педагога, зокрема вчителя фізичної культури. Цьому

були підпорядковані апарат орієнтування (вступ, зміст); текстовий і позатекстовий компоненти; апарат організації засвоєння (запитання і завдання); інструктивні матеріали (зразки виконання практичних завдань та розв'язання педагогічних ситуацій); ілюстративний матеріал (відеоситуації, фотографії, малюнки та ін.); бібліографія. Нам було важливо навчальний матеріал розглядати у єдності всіх його сторін: чуттєвого досвіду (емпіричний компонент), розкриття сутності явищ (теоретичний компонент), розв'язання практичних завдань (практичний компонент). Оскільки виховні компетенції формуються головним чином у діяльності, ми намагались наповнити відповідним змістом практичний компонент посібника (запитання, пізнавальні, проблемно-пошукові, теоретичні і прикладні завдання, зразки розв'язання практичних завдань, проблемні ситуації, рекомендації тощо) і спрямувати його на розвиток творчих здібностей студентів, формування поглядів і переконань, інтересу до знань. Апарат орієнтування посібника розпочинається зі звернення: *Шановний читачу! Перш, ніж розпочнеш знайомство зі змістом цього навчального посібника, прочитай, осмисли і «примірай» до себе ці мудрі вислови. Вони є епіграфами його основних тем.*

Наведемо окремі з них:

- У серце увійде лиш те, що йде від серця (*Ж. Руссо*).
- Краса тіла може привабити істинних прихильників, однак для того, щоб утримати їх, потрібна краса душі (*Ч. Колтон*).
- Там, де спостерігається криза духовного життя, там спостерігається криза життя в цілому (*Тихон Пеліх*).
- За допомогою такту можна домогтися успіху навіть у тих випадках, в яких неможливо нічого досягти за допомогою сили (*Леббок*).
- Все, що досягнуто дресируванням, натиском, насильством, – неміцне, ненадійне (*Я. Корчак*).
- Я ніколи не погоджуся з твоєю думкою, але я до останнього буду захищати твоє право висловлювати її. Ось вона – справжня демократія! (*Вольтер*).
- Немає нічого простішого, ніж завоювати любов, і нема нічого складнішого, ніж її утримати (*Арабське прислів'я*).
- Прекрасні ми, коли пізнаємо самих себе, і потворні, коли цього не робимо (*К. Платонов*).
- Людина до рівня особистості підіймається лиш тоді, коли набуває здатності керувати собою, володіти своїми почуттями і пристрастями (*М. Островський*).
- Деякі люди все своє життя лише тим займаються, що «починають нове життя». Вони не живуть, а весь час тільки починають жити. Весь час на початку. На початку без продовження. Точніше навіть не на початку, а тільки в думках про початок (*І. Ведін*).
- Радість від успіхів ближнього є ознакою нашої моральної досконалості.

Далі вступ, основна ціль якого – спонукати до роздумів про важливість, життєву та практичну значущість нової навчальної дисципліни, викликати інтерес до змісту посібника. З цією метою звертаємось до фрагментів двох художніх фільмів, які інтригують і загострюють увагу на важливості оволодіння саме виховними компетенціями, про що свідчить епіграф до посібника:

Знання можуть надати людині ваги, однак лише вихованість може додати їй блиску (Честерфілд).

Так, у фільмі «Лише найсильніший» (про тренера одного з популярних видів боротьби) учні чинять учителю шалений опір. На всі його слова і дії – негативна реакція. Процес навчання учні пригальмовують на самому його початку. Педагог навіть не може «зрушити його з місця». *Що ж гальмує успішність процесу, заважає запустити його, перешкоджає включенню учнів у навчальну діяльність?*

Аналогічна ситуація показана у фільмі «Небезпечні думки». Там учні ще більше нахабніють, оскільки їхній новий педагог – представник слабкої статі. Вони поки що не знають, що ця жінка досягла серйозних успіхів в одному з популярних видів бойових мистецтв – карате. Вона вчителька англійської літератури, а тому їй ще важче завести механізм навчання і зрушити його з місця в класі, де не люблять навчатись. *У чому ж може приховуватись пусковий механізм навчальної діяльності?*

Обидва є прекрасні педагоги-предметники, професіонали у своїй вузькій спеціальності. Але в ситуаціях, які виникли, це не може їм допомогти. Однак вже третя зустріч цих педагогів з учнями засвідчить про зародження внутрішньої мотивації до навчання. *У чому ж секрет?* А вся таємниця у тому, що обидва педагоги вже після першої зустрічі збагнули, як заводиться пусковий механізм навчальної діяльності. Вони зрозуміли причину нульового коефіцієнта корисної дії своїх перших педагогічних кроків, орієнтованих безпосередньо лише на навчальну діяльність, спрямовану на ту сферу особистості, яка пов'язана з засвоєнням знань, умінь і навичок.

Залишившись увечері наодинці і проаналізувавши свої дії, педагоги зрозуміли їхню недоцільність, оскільки пусковим механізмом успішного, внутрішньо мотивованого навчання може бути лише вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості, тобто виховання у вузькому розумінні. Спочатку виховний вплив на ту сферу, яка включає в себе потреби, погляди, переконання,

почуття, а потім навчання. Навчання через виховання, через здійснення виховних впливів.

Дійшовши до такого висновку, обидва педагоги наступну свою зустріч розпочали з неочікуваних для вихованців і досить вдалих та результативних способів виховного впливу. В першому фільмі тренер приголомшив учнів спеціально створеною виховною ситуацією, якою він подолав опір і змінив їхні переконання, одночасно викликавши до себе довіру, повагу та симпатію. В другому фільмі педагог звернулася до відомих прийомів виховної взаємодії – вдової байдужості та залучення до цікавої діяльності, що стало причиною різких змін у ставленні до вчительки і визначальним фактором включення учнів у навчальну діяльність.

Саме *виховні секрети* діяльності педагога, зокрема вчителя фізичної культури, подано в рекомендованому студентам навчальному посібнику «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури», у якому вони знайдуть відповіді на запитання: Як забезпечити ефективність виховних впливів? Як подолати опір учнів виховним впливом педагога? Як можна попередити такий опір та уникнути його? Як забезпечити взаємний контакт з учнями? Як підтримувати з ними позитивні взаємостосунки? Які фактори сприяють становленню авторитету вчителя фізичної культури серед учнів? Як уникнути конфліктів? Як краще з'ясувати стосунки з учнями після конфлікту? Як організувати прихований вплив? Як поєднати фізичне виховання з розумовим? Як поєднати фізичне виховання з духовним розвитком? Як нейтралізувати опір важковиховуваних? Як діяти в ситуаціях першого знайомства, коли учні випробовують педагога? Як спонукати учнів до самовиховання? Як спрямувати у виховне русло природні педагогічні ситуації? Як викликати потребу у фізичному самовдосконаленні? Як забезпечити знецінення негативної поведінки?

Без оволодіння основами виховної діяльності вчитель фізичної культури формується як чистий спеціаліст-предметник. А це лише «частина» його роботи, оскільки повноцінний вчитель фізичної культури – це той педагог,

який виходить за рамки своєї спеціальності, розширюючи їх за рахунок розширення свого світогляду, важливою складовою якого є психолого-педагогічна компетентність, зокрема у сфері виховання в його широкому та вузькому розумінні.

Викликати інтерес, заінтригувати, сформувати потребу, спонукати замислитись, включити в самостійний пошук, здійснити порівняльний аналіз, викликати післядію, переконати у важливості, вплинути на емоційну сферу – все це критерії, якими ми керувались при відборі та структуруванні змісту посібника, зокрема кожної з десяти його тем.

Якщо під час вивчення теоретичного курсу педагогіки більше звертали увагу на оволодіння науково-теоретичними знаннями, які дають відповідь на питання «що?», то цей посібник містить переважно науково-практичні, або, як їх називають у методології науки, *процедурні знання*, що дають відповідь на питання «як?». Інакше кажучи, якщо під час вивчення педагогіки акцент робили на розкритті сутності принципів, методів, прийомів, то в поданому посібнику зацентровано увагу на тому, як їх врахувати, як на них опиратись, як їх застосовувати, як підсилювати їхню дію, як знайти найпродуктивніший і найекономніший спосіб впливу.

Першою собливістю цього навчального посібника є те, що подана в ньому друкована інформація – це лише частина змісту, функція якої: «А тепер давайте простежмо, як це робиться на практиці». Він містить відеоситуації з кожної теми, відеоілюстрації теоретичних положень тієї чи іншої теми. Більшість із них відображають специфіку діяльності вчителя фізичної культури. Однак також є педагогічні ситуації з досвіду організації навчально-виховного процесу вчителів інших предметів, що дозволяє виходити за межі своєї вузької спеціальності, розширювати та поглиблювати психолого-педагогічну компетентність. Такий підхід розвиває асоціативне мислення, дає змогу запозичати і адаптувати до своєї спеціальності педагогічний досвід учителів інших предметів і не перебувати під впливом усталених стереотипів. Інформація на електронних носіях не лише доповнює друкований зміст посібника, а й гармонійно поєднується з ним, виступаючи або його логічним початком, або практичним продовженням.

Другою особливістю посібника є форма викладу матеріалу: деякі теми подано традиційно, зміст інших – у формі питань і відповідей. Спосіб викладу окремих тем індуктивно-дедуктивний: рекомендується спочатку розглянути практичні завдання та ілюстрації, зробити власні узагальнення і висновки, а потім звернутись до теоретичного блоку інформації і зіставити з власними висновками, тобто перевірити себе.

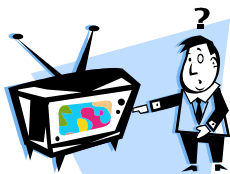
Третя особливість посібника в тому, що ми цілеспрямовано намагались не перенасичувати його теорією, особливо визначеннями тих чи тих понять, науковою термінологією. Там, де можливо, процес засвоєння теоретичних положень, сутності наукових понять здійснюється через практику аналізу педагогічних явищ та проблем, пов'язаних з виховною діяльністю педагога, а також через розв'язання педагогічних ситуацій.

Четверта особливість – алгоритмізація змісту окремих тем. Якщо тема розпочинається з практичного завдання, яке спрямовує студента до електронного носія інформації, радимо діяти послідовно за поданим алгоритмом. Спочатку закласти у комп'ютер диск, який є електронною частиною посібника; знайти за вказаним шифром ті електронні файли, на яких розміщено практичне завдання; переглянути їх у контексті сформульованих до них запитань; побачити, з'ясувати сутність та самостійно сформулювати проблему, відображену у відеоситуації; продумати шляхи її розв'язання. А вже після цього звернутись до теоретичного блоку інформації, який дає ключ до розв'язання проблеми.

Пята особливість – в лаконічності викладу теоретичних положень. Загалом посібник побудовано в такий спосіб, щоб сприяти поєднанню теорії з практикою і миттєвому включенню теоретичних знань в роботу; усвідомленню потреби в оволодінні теоретичними знаннями для розв'язання проблем, пов'язаних із вихованням; розвитку аналітичних здібностей та педагогічного мислення, створенню сприятливих умов для задіяння інтелектуальних ресурсів; ознайомленню з живими зразками організації виховної роботи та кращим досвідом виховної діяльності педагогів, зокрема вчителів фізичної культури та тренерів; спонуканню студентів до самооцінки, вияву власних помилок та недоліків на підставі зіставлення своїх рішень з

рішеннями, запропонованими педагогами у відеофрагментах, що сприяє подальшому професійному самовдосконаленню.

Умовні позначення:

Пропонуємо звернутись до електронного носія інформації і переглянути **відеофрагмент**.

Подумай і змодельюй оптимальний спосіб розв'язання проблеми.

Оціни запропоновані способи розв'язання проблеми

Подумай і дай відповідь на запитання за змістом тієї чи іншої теми.

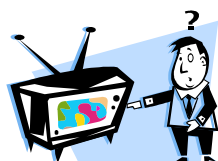
Наведемо кілька різних прикладів, пов'язаних з умовними позначеннями.

Приклад перший

Уважно ознайомтесь зі сценаріями іноваційних виховних заходів і перегляньте відеоситуації, які додаються до них (див.4.3.1.; 4.3.2). За аналогією спробуйте дібрати відеофрагменти до власного сценарію на одну з таких тем: «Контрасти: нездоровий та здоровий спосіб життя»; «Контрасти: духовність і бездуховність»; «Контрасти: прекрасне і спотворене»; «Краса тіла і краса душі»; «Гіркі плоди шкідливих звичок»; «Бар'єри самовиховання».

Приклад другий

Педагогіка оперує поняттями «виховуваність» та «важковиховуваність».

Виховуваність – готовність сприймати виховні впливи, важковиховуваність – несприятливість або активна протидія виховним впливам. Протидія проявляється не лише в недисциплінованості, вона часто набуває форми агресивності, ворожості, впертості, а також відвертої неприязні до вчителів та батьків.

Перегляньте наступні три відеофрагменти (7.1.3.;7.1.4.;7.1.5.), порівняйте їх і спробуйте визначити причину опору виховним впливом у кожному з них. Сформулюйте ці причини і зіставте їх з блоком інформації №2.

Приклад третій

Пропонуємо дискусійні питання для обговорення актуальної проблеми.

- Що таке конформність і коли вона стає небезпечною?
- Коли конформність набуває позитивного смислу?
- Чи погоджуєтесь ви зі словами В.Гете “Дорога, по якій іде більшість, – сумнівна”?
- Коли потрібно “пливти” проти течії?
  - Як співвідносяться поняття: конформність, дипломатичність, толерантність?
- “Один в полі не воїн” чи “І один в полі воїн”?
- Якщо твоя думка не збігається з загальноприйнятою?
- Як захистити і зберегти власну позицію?

Приклад четвертий

Учитель фізики (студент-практикант) зайшов під час перерви до свого кабінету, щоб підготувати до уроку відповідні прилади. Підійшовши до шафи, помітив на підлозі двох учнів 11 класу, які розливали вино. Нахилившись до них, щоб зробити зауваження, він почув пропозицію підтримати їхню компанію.

? Як би ви вчинили себе на місці вчителя?

Пролунав дзвінок. У восьмий клас зайшла вчителька біології. Привіталась. Сіла за стіл і розгорнула класний журнал. Раптом відчинилися двері класу, і через поріг почав рачкувати учень, якого однокласники напередодні звинуватили в тому, що він боягуз. Клас завмер.

? Ваші подальші дії на місці вчительки?

Приклад п'ятий

П'ятикласник погано вчиться і вкотре не виконав домашнього завдання. Іван Семенович докоряє йому: «Олеже, як ти допускаєш, щоб тобі весь час ставили двійки?» Хлопець відповідає: «А я стану великим футболістом і гратиму в зарубіжних клубах. Мені платитимуть там великі гроші без вашої освіти!»

? *Як Ви вчините на місці Івана Семеновича?*

Варіанти розв'язання

1. Один також мріяв стати відомим футболістом. При цьому дуже боявся щонайменших розумових зусиль. Напруження мозку здавалось йому справою такою ж важкою і неймовірною, як підйом вантажу вагою в тонну голіруч. Він мріє й досі, а діяти не наважується, бо впевненість у життєвих ситуаціях людині дають знання та розум. **2.** Так, ти обов'язково станеш великим футболістом. Але мені буде соромно, коли я по телебаченню буду дивитись твоє інтерв'ю і замість змістових відповідей почую самі «туалетні звуки», бо тобі не вистачатиме знань і загального кругозору. Адже шлях до великого футболу треба пройти не тільки ногами. **3.** Олеже, я тебе поважаю як майбутнього великого футболіста. Але в твоїх інтересах тренувати не тільки ноги, а й голову. Хіба тобі буде приємно, коли під час матчу футбольний коментатор скаже: «Удар було нанесено тупим предметом, очевидно, головою»? **4.** Якщо ти на уроках математики постійно пропускаєш м'яч у свої ворота, то і на футбольному полі не зможеш успішно боротись. **5.** Коли за сприятливих умов футболіст не може забити гол, то тут винні не ноги, а голова. Саме вона шукає вихід з найскладніших обставин на футбольному полі. Так що футболісту треба вміти не тільки добре рухатись, а й добре думати. **6.** А раптом серйозна травма? Окрім футболу, ти більш нічого робити не навчився, знаннями не оволодів. Руками заробляти гроші вже не можеш, а головою не вмієш. Що далі? **7.** А як же ти будеш рахувати свої «великі гроші», якщо в тебе з математики нульовий рівень знань? **8.** Так, ти станеш великим футболістом, але домашні завдання все одно потрібно виконувати.

Інакше будеш безграмотним, і тебе постійно будуть дурити. Та й шлях до зарубіжних клубів неосвідченому футболістові закритий. **9.** Свого часу я також намагався стати професійним футболістом. Рівень, на якому я мріяв грати, був набагато скромніший за твій. Але, на жаль, мені і його не вдалось досягти. І знаєш чому? У мене тоді було замало бажання вчитись, а це завадило вступити до спортивного інституту. Я не зміг розвинути свої здібності. Мою футбольну кар'єру і нездійснені мрії я згадую тепер тільки на футбольному майданчику за школою.

Висновки. З метою підвищення якості наукових видань викладачів (підручників, навчальних, науково-методичних та методичних посібників) варто розробити чіткі критерії їх експертизи, обов'язково включивши до них наступні: відповідність змісту друкованої продукції потребам та інтересам студентів, суб'єктивна значущість для студента, професійна спрямованість, зв'язок з життям, пізнавальний потенціал, проблемність. Особливо слід підкреслити, що саме проблемні знання, орієнтуючи на критичне ставлення до змісту, який подається в підручнику, формують пошуково-творчу поведінку, яка є характерною ознакою сучасного рівня розвитку суспільства. Значення її й в тому, що разом з нею закладається прагнення до подолання стереотипів. Інтерес до сучасної педагогічної книжки можна викликати і самим змістом, не обов'язково звертаючись до певних оригінальних прийомів і засобів: якщо інформація містить елементи новизни, якщо вона сама собою є свіжою і оригінально. За справедливим твердженням Г.І.Щукіної, “ситуація новизни відіграє роль стартового механізму в актуалізації емоційної сфери і є важливим чинником забезпечення пізнавального інтересу”[5, 130].

Доцільною була б оцінка посібників самими студентами за певною шкалою балів («Посібник очима студентів»). У цьому контексті цікавою є ідея, пов'язана з започаткуванням університетського конкурсу на найякісніший сучасний підручник, посібник.

Література

1. Вимоги МОН до посібників та підручників МОН України: наказ МОН України №558 від 27. 06.2008р.

2. Жосан О.Е. Дидактичні можливості мультимедійного навчально-ігрового посібника /О. Е. Жосан // Інформаційно-комунікаційні технології навчання: психолого-педагогічні та дидактичні аспекти впровадження : матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції, Кіровоград, 13 квітня 2011р. – Кіровоград, 2011. – С. 25-28

3.Каплінський В. В. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти / В. В. Каплінський, Н. І. Лазаренко //Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб наук. робіт. – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С.– 111-114

4. Каплінський В.В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: Навчальний посібник / В.В. Каплінський, І. О. Асаулюк. – Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014. – 294с.: іл.

5. Kaplinskiy V.V. HOW TO PROVIDE EFFICIENCY OF SELF-EDUCAT/ V.V.Kaplinskiy, T. W. Glazunova // The scientific method. – №4 (4). – 2017, Warszawa(Poland). – P.37-41

6. Lazarenko N. I. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education / N. I. Lazarenko, V. V. Kaplinski // International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences: Conference Proceedings, December 28-29, 2016. Kielce: Holy Cross University. P.98-101

7. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г.И.Щукина. – М.: Педагогика, 1971. – 352 с.